

Litir do Luchd-ionnsachaidh

le Ruairidh MacIlleathain

Call a' Chairnsmuir

A special programme, in the form of a "letter", designed for Gaelic learners who already have some knowledge of the language. A short vocabulary and comments on points of grammar and figures of speech are included with the text. If you have comments, Ruairidh can be contacted at rodny.macleon@bbc.co.uk. This is Litir 767. Note that there is also a simplified version called An Litir Bheag which is likewise available on the BBC website. Litir Bheag 463 corresponds to Litir 767.

Soitheach air sgeir. Deoch làidir air bòrd. Eileanaich Ghàidhealach a' toirt uisge-beatha gu tìr gus nach biodh e air chall do na h-eileamaidean – no muinntir na cusbainn! Bidh sibh a' smaoinichadh gu bheil mi a' cuimhneachadh stòiridh an *SS Politician* a rinneadh ainmeil le Compton MacCoinnich anns an leabhar *Whisky Galore*. Chaidh an soitheach air na sgeirean faisg air Eirisgeigh agus chaidh mòran dhen uisge-bheatha air bòrd a 'shaoradh', mar gum bitheadh, leis na h-eileanaich.

Ach chan eil mi a' bruidhinn mun Pholitian. Seasgad bliadhna roimhe sin, bha tubaist eile faisg air Tìriodh. Chan eil daoine cho eòlach oirre 's a tha iad air gnothach a' Pholitian.

Bhon a thogadh Taigh-solais na Sgeir Mhòir ann am meadhan an naoidheamh linn deug, mun robh mi a' bruidhinn an t-seachdain sa chaidh, bha uisgeachan Thìriodh air a bhith na bu shàbhailte do luingeas. Ach bha tubaist a' *Chairnsmuir* ann an ochd ceud deug, ochdad 's a còig (1885) na dearbhadh gun robh cunnart ann fhathast.

Bha an Cairnsmuir, anns an robh mìle is ceud tonna de chuideam, a-mach à Hamburg air a slighe a Ghlaschu agus an uair sin a **Shìonaidh**. Chaidh i tron Chaol Arcach agus lean i seachad air a' Pharbh far an do thionndaidh i gu deas. 'S e an samhradh a bh' ann – mìos an Iuchair. Bha criutha air bòrd de shia duine fichead.

Lean an Cairnsmuir tron Chuan Sgìth. Chaidh i seachad air Taigh-solais Ùisìnis ann an Uibhist mu leth-uair an dèidh naoi feasgar. Mu chairteal gu trà sa mhadainn bhuail i anns a' Bhogha Mhòr far costa siar Thìriodh. Bha an soitheach a' dol aig astar ochd mìle-mara san uair agus, mar sin, bha i air a milleadh gu mòr.

Thug an sgiobair an t-òrdugh **an soitheach a threigsinn**. Bha i a' briseadh an-àirde. Rinn an criutha air tìr anns na geòlaichean aca.

Cha b' fhada gus an robh eileanaich a' dèanamh cobhair air na maraichean. 'Dè bh' agaibh air bòrd?' dh'fhaighnich iad.

'Uisge-beatha is leann, am measg eile,' thuirt na maraichean. Cha robh ùidh aig na Tìristich anns an 'eile' ach, gu dearbh, bha ùidh aca anns an uisge-bheatha!

Chaidh iad a-mach don luing-bhrisidh airson na b' urrainn dhaibh a thoirt gu tìr mus tigeadh muinntir na cusbainn. Bha stuth cuideachd a' tighinn gu tìr leis an tìde-mhara air tràighean an eilein.

Nuair a thàinig muinntir na cusbainn, dh'fheuch iad ri teicheadh a chur air na h-eileanaich. Ach fhuair iad droch-bheul. Bha na Tìristich a' dòrtadh uisge-beatha a-steach gu soithichean eile. Chan fhaigheadh na h-oifigearan cusbainn an uair sin ach botail fhalamh.

Aon turas chunnaic oifigearan cusbainn bogsa air flod. Bha iad an dùil gun robh e làn uisge-bheatha. Bha iad a' dèanamh dheth gun tigeadh e gu tìr anns an ath bhàgh. Ach fhad 's a bha iad a' cumail sùil air, agus a' coiseachd a dh'ionnsaigh an ath bhàigh, thug eileanach, air an robh MacUalraig mar ainm, a chuid aodaich gu lèir dheth. Leum e don uisge, shnàmh e a-mach agus thug e am bogsa gu tìr.

Bha na h-oifigearan a' dol a chur stad air, ach nochd buidheann mhòr de dh'eileanaich airson taic a thoirt dha, agus shaoil muinntir na cusbainn gum biodh e glic dhaibh gun a bhith anns an rathad. Agus 's e sin agaibh stòiridh call a' Chairnsmuir.

* * * * *

Faclan na Litreach: Eirisgeigh: *Eriskay*; Tìriodh: *Tiree*; taigh-solais: *lighthouse*; An Cuan Sgìth: *The Minch*; Ùisinis: *Ushinish*; geòlaichean: *dinghies*; leann: *beer*; droch-bheul: *abuse, foul language*; Tìristich: *Tiree people*; air flod: *floating*; MacUalraig: *Kennedy*.

Abairtean na Litreach: gus nach biodh e air chall: *so that it wouldn't be lost*; chaidh mòran dhen uisge-bheatha air bòrd a 'shaoradh', mar gum bitheadh: *much of the whisky on board was 'liberated', as it were*; bha uisgeachan Thìriodh air a bhith na bu shàbhailte do luingeas: *the waters of Tiree had been safer for shipping*; bha X na dearbhadh gun robh cunnart ann fhathast: *X was proof that there was still danger*; chaidh i tron Chaol Arcach: *she went through the Pentland Firth*; seachad air a' Pharbh far an do thionndaidh i gu deas: *past Cape Wrath where she turned south*; mìos an Iuchair: *the month of July*; bha criutha air bòrd de shia duine fichead: *there was a crew on board of twenty-six*; bhuail i anns a' Bhogha Mhòr far costa siar Thìriodh: *she struck the Bogha [submerged rock] Mòr off the west coast of Tiree*; astar ochd mìle-mara san uair: *a speed of eight knots*; bha i air a milleadh gu mòr: *she was badly damaged*; a' briseadh an-àirde: *breaking up*; cha b' fhada gus an robh eileanaich a' dèanamh cobhair air na maraichean: *it wasn't long until islanders were helping the mariners*; a-mach don luing-bhrisidh: *out to the shipwreck*; airson na b' urrainn dhaibh a thoirt gu tìr mus tigeadh muinntir na cusbainn: *to get what they could ashore before the customs and excise folk came*; a' tighinn gu tìr leis an tìde-mhara air tràighean an eilein: *coming ashore with the tide on the island's beaches*; ri teicheadh a chur air na h-eileanaich: *to chase away the islanders*; botail fhalamh: *empty bottles*; thug X a chuid aodaich gu lèir dheth: *X took all his clothes off*.

Puing-chànain na Litreach: a-mach à Hamburg air a slighe a Ghlaschu agus an uair sin a Shìonaidh: *out of Hamburg on her way to Glasgow and then to China. A couple of country names which end in 'a' have a dative form which terminates 'aidh', although not all dialects recognise this. The most obvious examples are Sìona 'China' – it becomes à Sìonaidh 'from China', and Ameireaga 'America' which becomes a dh'Ameireagaidh 'to America'. But many country names do not inflect in this way. Thus we say a Chanada 'to Canada', à Latbhia 'from Latvia' and ann an Argentina 'in Argentina'.*

Gnàthas-cainnt na Litreach: Thug an sgiobair an t-òrdugh an soitheach a threigsinn: *the captain gave the order to abandon [the] ship.*

Tha "Litir do Luchd-ionnsachaidh" air a maoinachadh le MG ALBA